

KSENIA PIOTROWSKA

Uniwersytet Pedagogiczny im. Aleksandra Hercena w Petersburgu

ALIIS INSERVIENDO CONSUMOR. SŁUŻĄC INNYM, SAM SIĘ NISZCZĘ

Ta słynna łacińska sentencja niezupełnie pasuje do twórczości naukowej. Prawdziwy uczony spędza życie służąc nauce, uczniom i światu. Odmawia sobie odpoczynku i rozrywki, z których korzystają inni. W istocie wiedzie żywot ascety. Niekiedy takie życie zwieńczone jest sławą, uznaniem — można tu wspomnieć na przykład Johna von Neumanna, innym razem zaś uczony odchodzi całkiem zapomniany i nikt nie uczestniczy w kondukcje żałobnym, co spotkało Leibniza. Niezależnie jednak od kolei losu, zapomnienia ze strony kolegów, problemów w życiu prywatnym uczony nigdy nie niszczy sam siebie, lecz własnym światłem zapala setki światła w postaci mądrości swoich uczniów i wiedzy wiekuiestej, którą daruje ludziom jako własne dziedzictwo.

Minęły już ponad dwa lata od czasu, gdy opuścił nas wybitny rosyjski uczony Rajmund Genrychowicz Piotrowski (1922–2009), profesor honorowy Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Aleksandra Hercena, profesor honorowy Katedry UNESCO Oddziału Rosyjskiego Instytutu Kulturologii w Petersburgu, członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności, członek zagraniczny Ștefan Odobleja Academy of Cybernetics. Rajmund Piotrowski należał do grona rosyjskich uczonych i pedagogów o światowej renomie. Całokształt jego działalności naukowo-pedagogicznej stanowił wspaniały i pouczający przykład służenia bliźnim, nauce i oświacie. Nigdy nie spoczął on na laurach, zakres jego zainteresowań naukowych ciągle się rozszerzał. Profesor Piotrowski przyczynił się do rozwoju takich dziedzin nauki, jak geografia lingwistyczna, gramatyka i stylistyka języków romańskich, kreolistyka, semiotyczna teoria znaku, psycholingwistyka, lingwistyka matematyczna, kwantytatywna oraz inżynierijska, synergetyka lingwistyczna oraz kulturologia. Jak

Adres do korespondencji: krp62@mail.ru

każdy wielki uczyony Piotrowski przewidział stopniowe zmiany w paradygmacie wiedzy humanistycznej i przez kilkadziesiąt lat bezkompromisowo domagał się zbudowania nowego paradygmatu filologicznego opartego na wynikach badań naukowych. Pod kierunkiem prof. Piotrowskiego obroniono 134 prace doktorskie oraz 14 habilitacji. Jest autorem ponad 300 prac naukowych, z których większość została przetłumaczona w Niemczech, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii oraz Japonii. Wiele jego dzieł jako „bestsellery naukowe” czeka na ponowne wydanie.

Rajmund Piotrowski urodził się 17 sierpnia 1922 r. w mieście Rubieżnaja w Donbasie, w rodzinie inżyniera chemika. Jego ojciec Henryk Piotrowski, rodowity warszawianin, syn adwokata, studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, później na uniwersytecie w Bernie (Szwajcaria) uzyskał stopień magistra i doktora nauk chemicznych. Podczas pierwszej wojny światowej w roku 1915 został ewakuowany do Moskwy razem z wojskowym zakładem chemicznym „Russko-Kraska”, później przeniesiono go do zakładu chemicznego Rubieżnaja, gdzie pełnił obowiązki głównego inżyniera. Matka, Ksenia Semionowna Piotrowska ze Scepurów, pochodziła z Brześcia Litewskiego, urodziła się w rodzinie białorusko-rosyjskiej o polskich i niemieckich korzeniach. Po kilku przeprowadzkach na terenie Rosji jej rodzina w 1905 r. osiedliła się na stałe w Petersburgu, aby zapewnić dzieciom dobre wykształcenie. W 1919 r. rodzina Scepurów, uciekając przed głodem, przeprowadziła się z Piotrogradu do Donbasu i osiadła w mieście Rubieżnaja.

Rajmund Piotrowski wspominał, że miał beztrudne i szczęśliwe dzieciństwo. Ojciec pracował w fabryce, prowadził teatr amatorski. W ich domu stałe odbywały się spotkania miejscowej inteligencji, grano na pianinie. Chłopiec był dwujęzyczny. W rodzinie rozmawiano w dwóch językach: z ojcem — wyłącznie po polsku, z matką — po rosyjsku. W 1929 r. ojciec został aresztowany w sprawie Partii Przemysłowej, rozstrzelano go w 1931 r. w Charkowie. Osierocona rodzina w obawie przed dalszymi represjami pośpiesznie wróciła do Leningradu, gdzie zamieszkała, starannie kryjąc prawdę o przeszłości. W Leningradzie Rajmund Piotrowski skończył szkołę średnią i podjął studia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Leningradzkiego.

Wśród jego nauczycieli byli tacy wybitni filolodzy radzieccy, jak Lew Szczerba, Władimir Szyszmarow, Ruben Budagow, Iwan Tołstoj, Lew Zinder, Władimir Propp, Jelizawieta Referowskaja. W trzy lata po studiach, po obronie pracy doktorskiej na temat: „Język i styl J. J. Rousseau w jego *Wyznaniach*”, w 1947 r. młody, 25-letni uczyony stanął na czele katedry języków romańskich Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. A. Hercena w Leningradzie, jednocześnie zajmował stanowisko dziekana wydziału języków romańskich.

W tym okresie, od roku 1946 począwszy, Rajmund Piotrowski brał czynny udział w kilku wyprawach dialektologicznych organizowanych przez Instytut Historii, Języka i Literatury na terenie Mołdawii, opracowywał kwestionariusz dla Atlasu Lingwistycznego Mołdawii. Dzięki temu miał możliwość badania ży-

wego języka romańskiego. Jego zainteresowania naukowe były wówczas związane z zagadnieniami gramatyki porównawczej i fonetyki języków wschodnioromańskich oraz geografii lingwistycznej.

W 1956 r. po studiach doktoranckich Piotrowski obronił w Instytucie Językoznawstwa Akademii Nauk ZSSR pracę habilitacyjną na temat: „O kształtowaniu się rodzajnika określonego w językach romańskich” (Piotrowskij 1960, 2007). W latach 1957–1966 badał zagadnienia dialektologii i fonetyki eksperymentalnej w Oddziale Instytutu Językoznawstwa AN ZSSR w Mołdawii, później do roku 1975 zajmował stanowisko pracownika naukowego w Oddziale Instytutu Językoznawstwa AN ZSSR w Leningradzie.

W 1966 r. Rajmund Piotrowski powrócił do działalności pedagogicznej na wydziale języków obcych na Uniwersytecie Pedagogicznym im. A. Hercena. Był tam kierownikiem katedry języka hiszpańskiego, później francuskiego i nareszcie katedry filologii romańskiej, jednocześnie zajmował stanowisko profesora na katedrach lingwistyki stosowanej wydziału filologicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. A. Hercena, Uniwersytetu w Czelabińsku, Uniwersytetu Lingwistycznego w Mińsku, Uniwersytetu Technicznego w Togliatti. W 1966 r. na Uniwersytecie Pedagogicznym im. A. Hercena zorganizował Laboratorium Lingwistyki Inżynieryjnej oraz stanął na jego czele. Prowadzono tam badania statystyczne mowy, opracowywano systemy automatycznego przetwarzania tekstu, bardziej znane jako systemy tłumaczenia maszynowego (Piotrowski 1984). Zorganizował Ogólnoradziecką Grupę „Statystyka mowy”, która opracowywała zagadnienia systemów automatycznego przetwarzania tekstu. Oddziały tej grupy pracowały w prawie wszystkich większych miastach byłego Związku Radzieckiego (Kelih 2008).

Dzięki pracom tego okresu Piotrowski zainicjował i teoretycznie uzasadnił nowy kierunek w językoznawstwie, który nazwał „lingwistyką inżynieryjną” (Piotrowskij 1979). Termin „inżynieryjna” miał podkreślać międzydyscyplinarny charakter badań prowadzonych przy udziale lingwistyki, matematyki i informatyki. Podstawowym wymaganiem stawianym tym naukom było osiągnięcie konkretnych wyników oraz ich udowodnienie. W latach osiemdziesiątych–dziewięćdziesiątych w laboratorium lingwistyki inżynieryjnej powstał komercyjny wielojęzyczny system tłumaczenia maszynowego SILOD/MULTIS. Opracowywano go w celu dokonywania tłumaczeń na język rosyjski z niektórych języków europejskich oraz z języków wschodnich, a także tłumaczeń z rosyjskiego. Z pomysłów Piotrowskiego i wyników jego pracy nad stworzeniem systemu tłumaczenia maszynowego skutecznie korzysta spółka PROMT, opracowując systemy tłumaczenia maszynowego z niektórych języków europejskich na język rosyjski i z powrotem (Piotrowska i in. 2001).

Przez wiele lat Piotrowski brał aktywny udział w działalności stowarzyszenia międzynarodowego International Quantitative Linguistics. W dziedzinie lingwistyki kwantytatywnej szeroko stosowana jest reguła Piotrowskiego, która opisuje proces percepcji obcych jednostek leksycznych (Altmann 1983).

Została ona sformułowana na podstawie pewnych rozważań teoretycznych dotyczących rozpowszechniania się innowacji językowych wszelkiego rodzaju. Zastosowano ją podczas badań tendencji rozwojowych w języku rosyjskim oraz dynamiki zapożyczeń w językach niemieckim i węgierskim. Dzięki twórczej współpracy ze stowarzyszeniem lingwistyki kwantytatywnej udało się przetłumaczyć i wydać w językach niemieckim i angielskim kilka książek profesora (Piotrowski, Bektaev, Piotrowskaja 1985).

W 2002 r. Rajmund Piotrowski założył Międzyuczelniane Centrum Badań Teoretycznych i Informatyki Stosowanej w Zakresie Nauk Filologicznych i stanął na jego czele. W centrum tym dotychczas prowadzone są z sukcesem badania w dziedzinie synergetyki lingwistycznej oraz patologii mowy i myślenia człowieka (Paszkowski i in. 2009; Piotrowski 2006).

W swoich ostatnich pracach profesor Piotrowski analizował podstawowe etapy rozwoju filologii i wyznaczył nowy etap w rozwoju paradygmatu filologicznego, który nazwał synergetycznym. Nowy synergetyczny paradygmat filologii ujawnia ukryte przed bezpośrednią obserwacją mechanizmy samoorganizacji i samorozwoju zjawisk językowych. W zakresie filologii ten nowy paradygmat opiera się na podstawowych pojęciach o języku jako otwartym i samorozwijającym się „miękkim” systemie. Profesor Piotrowski przewidywał, że młodsze nauki humanistyczne, na przykład kulturologia, również wybiorą podobną drogę rozwoju, opierając się na przekonujących badaniach, modelach i hipotezach.

Godna podziwu jest również praca publiczna Rajmunda Piotrowskiego. W ciągu ostatnich dwudziestu lat był pierwszym prezesem, a później prezesem honorowym Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Polonia” w Sankt Petersburgu. Na długie lata wyznaczył program rozwoju tego stowarzyszenia, którego zadaniem jest repolonizacja Polaków mieszkających w Rosji. Program ten jest oparty na trzech filarach: język, kultura, wiara. Okres prezydentury Piotrowskiego był szczególnie twórczy dla petersburskiej Polonii. W Petersburgu i okolicach powstały wówczas kursy języka polskiego dla dzieci i dorosłych, biblioteka polska, zespół folklorystyczny „Gaik”, teatr polski „Polonia”, otwarto szkołę ogólnokształcącą z rozszerzonym nauczaniem języka polskiego, założono klub katolicki „Emaus”, otwarto memoriały pamięci ofiar represji stalinowskich, pomniki oraz tablice pamiątkowe upamiętniające wybitnych Polaków, którzy mieszkali i pracowali w Petersburgu: Adama Mickiewicza, Tadeusza Kościuszkę. Od wiosny 1992 r. począwszy kilkakrotnie odbywały się festiwale kultury polskiej. Odrodzono prasę polską, powstały gazety „Polonus” i „Gazeta Petersburska”, wydawano pracę zbiorową *Polacy w Petersburgu*. Przy udziale Polskiego Towarzystwa Historycznego odbyły się międzynarodowe konferencje naukowe „Adam Mickiewicz w historii Rosji, Polski i Europy”, „Polacy w Rosji: historia zesłania i deportacji” oraz inne (Piotrowski 2001).

Rajmund Piotrowski był pierwszą osobą świecką, która na początku lat dziewięćdziesiątych zwróciła się do administracji Petersburga z prośbą o zwrot

wiernym kościołów rzymskokatolickich. Obecnie w Petersburgu i okolicach miasta istnieje już dziesięć parafii katolickich. Przez całe dwadzieścia lat istnienia „Polonii” Piotrowski godnie reprezentował tę instytucję na poziomie międzynarodowym. Brał udział w pierwszym historycznym spotkaniu przedstawicieli światowej Polonii z Janem Pawłem II w Rzymie w 1990 r. Był również inicjatorem i współzałożycielem Europejskiego Stowarzyszenia Organizacji Polonijnych.

Aktywność obywatelska profesora Piotrowskiego została uhonorowana wysokimi nagrodami rządu Rzeczypospolitej Polskiej. W 1997 r. został odznaczony Krzyżem Oficerskim, w 2002 r. — Krzyżem Komandorskim, miał ordery Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej oraz Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej nadany mu w 2009 roku.

W celu uczczenia pamięci uczonego oraz jego wkładu w rozwój światowego ruchu polonijnego bibliotece Domu Polskiego w Sankt Petersburgu nadano w styczniu 2010 r. imię Rajmunda Piotrowskiego.

Rajmund Piotrowski przeżył długie i dość szczęśliwe lata, spełnił się w życiu naukowym i publicznym. W działalności naukowej udało mu się wyznaczyć drogę dalszego rozwoju nie tylko filologii, lecz również szeroko rozumianej wiedzy humanistycznej. Już w połowie lat pięćdziesiątych, opierając się na badaniach Piotra Struvego oraz sukcesach młodej wówczas cybernetyki, zaproponował zastosowanie aparatu statystyki matematycznej i modelowania do uzyskania danych niedostępnych bezpośredniej obserwacji i w ten sposób przewidział dalszy rozwój w naukach humanistycznych badań opierających się na dowodach matematycznych.

Profesor Piotrowski był człowiekiem niezwykle twardym, pracowitym, wymagającym w stosunku do siebie i innych, dążącym do wyznaczonego celu. Do ostatniej chwili zachował wspaniałą witalność. Mimo podeszłego wieku był pełen energii oraz planów na przyszłość. W stosunku do kolegów i uczniów był bardzo demokratyczny, nigdy nie żałował własnego czasu, żeby przyjść z pomocą, podzielić się mądrością życiową.

Spotkania z Rajmundem Piotrowskim pozostały w pamięci wszystkich jego uczniów jako chwile zupełnie wyjątkowe, które na zawsze zmieniły bieg ich życia. Każdy, kto miał szczęście Go poznać, rozwijał się pod Jego kierunkiem i dane mu było osiągnąć szczyt swoich możliwości. Wszyscy pamiętają, kochają swoje go Nauczyciela i kontynuują Jego dzieło.

BIBLIOGRAFIA

- Altmann G., 1983, *Das Piotrowski-Gesetz und seine Verallgemeinerungen*, w: K.-H. Best, J. Kohlhasse (red.), *Exakte Sprachwandelforschung*, Herodot, Göttingen.
- Kelih E., 2008, *Beduntung der Gruppe „Statistika Reči”*, w: *Geschite der Anwendung quantitativer Verfahren in der russischen Sprach- und Literaturwissenschaft. Studien zur Slavistik*, t. 19, Verlag Dr. Kovač, Hamburg.

- Paszkowski V. E., Piotrowskaja V. R., Piotrowskij R. G., 2009, *Psichiatriczeskaja lingwistika*, Izdatielstwo URSS, Moskwa.
- Piotrowska X., Piotrowski R., Romanov Yu., Zaitseva N., Blekhman M., 2001, *MT in the Former USSR and in the New Russia*, w: M. S. Blekhman (red.), *Machine Translation: Theory and Practice*, Bahri Publications, New Delhi.
- Piotrowskij R. G., 1960, *Formirowanie artikla w romanskich jazykach (Wybor formy)*, Izdatielstwo AN SSSR, Leningrad [wyd. 2007: Izdatielstwo URSS, Moskwa].
- Piotrowskij R. G., 1979, *Inżeniernaja lingwistika i teorija jazyka*, Nauka, Leningrad.
- Piotrowski R., 1984, *Text — Computer — Mensch*, Brockmeyer, Bochum.
- Piotrowski R., 2001, *Polacy w Petersbugu: kartki historii*, seria Polonica Petropolitana, t. 2, Sankt Petersburg.
- Piotrowskij R. G., 2006, *Lingwisticzeskaja siniergietika. Ischodnyje položenija, pierwyje riezultaty, pierspiektivy*, Filologiczeskij fakultet SPbGU, Sankt Petersburg.
- Piotrowski R., Bektaev K. B., Piotrowskaja A. A., 1985, *Mathematische Linguistik*, Brockmeyer, Bochum.